

Література

1. Акимущин И.И. Мир животных. — М.: Мол. гвардия, 1975. — 240 с.
2. Бей-Биенко Г.Я. Общая энтомология. Учебник для университетов и сельхозвузов. — М.: Высшая школа, 1980. — 416 с.
3. Бровкина Е.Г., Сивоглазов В.И. Животные водоемов и побережий. — М.: Эгмонт Россия, 2001. — 164 с.
4. Марковский Ю.М. Фауна безпозвоночных низовьев рек УССР. — К.: АН УССР, 1954. — 205 с.
5. Щербак Г.И., Царичкова Д.Б., Вервес Ю.Г. Зоология безхребетных. — К.: Либідь, 1995. — кн. 2.

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ВИРОЩУВАННЯ МОЛОДІ БОРОДАТИХ АГАМ (POGONA VITTIiceps)

*Ткаченко Г.М., Собакарь Ю.Л., Собакарь Л.П.
Полтавський державний педагогічний університет імені В.Г. Короленка*

Бородаті агами — належать до підродини Agaminae з родини Chamalionidae. Рід Pogona (донедавна його представників вважали приналежними до роду Amphibolurus) налічує близько 20 видів [1]. Мешкають вони виключно в Австралії. Свою назву агами отримали за вміння розширювати шкіру під горлом, що нагадує бороду. Вперше завезений в 1980-х роках в США з Німеччини (куди в свою чергу потрапив нелегальним шляхом) вид Pogona vitticeps, зараз успішно введений там в герпетокультуру, а два види (Pogona barbata, Pogona henrylawsoni) розводяться тільки в невеликих кількостях.

Для успішного вирощування агам дуже важливо дотримуватись правильного режиму харчування. Для харчування використовують цвіркунів, личинку мучного хрущака, зоофобос. Крім того, тварини потребують рослинної їжі. Головне в годівлі, щоб розмір комахи був співвідносний до розміру ящірки. Американські герпетологи Ph. de Vosjoli та R. Mailoux, що вводили в герпетокультуру P. vitticeps дають перестороги щодо розмірів харчових об'єктів [2]. Вони вважають, що завелика здобич впливає на нервову систему ювенільних агам і може викликати частковий параліч задніх кінцівок і, навіть, можливі летальні випадки. Причина цього явища досі невідома. Дуже важливо підтримувати регулярність харчування у випадку групового утримання тварин. В літературі підкреслюється така проблема у вирощуванні молоді агам, як втрата кінчиків хвостів і пальців, що автори вважають наслідком дуже щільного утримання і агресії тварин у конкурентній боротьбі за їжу при недостатній її кількості [2]. Ростуть агами швидко і потребують додаткової вітамінізації кормів та UV — опромінення (бажано щоденно експонувати тварин на сонці не менше 30 хвилин). Недостатня кількість добавок може призвести до високої смертності тварин, але треба враховувати, що проблеми також можуть виникнути і при надмірній вітамінізації. Наприклад, деякі фахівці вважають, що при надлишку вітаміну А у тварин виникає тремтіння кінцівок, частковий параліч. Бородаті агами доволі проблемні тварини, що характеризуються високою смертністю на протязі перших 4-х місяців життя, особливо в перші 2 місяці смертність може складати від 9% до 24%.

В 2006 році в умовах учбового тераріуму ПДПУ нами було отримане потомство від пари бородатих агам *Pogona vitticeps* трирічного віку.

З кінця грудня до середини березня агамам створили умови зимівлі: спочатку скорочували тривалість світлового дня, потім відключили обігрів і зовсім відключили освітлення. Температура встановилась 18–19°C (вдень на 1–2°C вище за рахунок підвищення температури в загальному приміщенні). За таких умов, у тварин поступово зменшився апетит, а згодом вони зовсім припинили харчуватися. В середині березня на протязі тижня їх вивели із стану зимівлі. Незабаром тварини почали проявляти шлюбну поведінку.

Приблизно через місяць самка почала шукати місце для відкладки яєць. Її відсадили в окремих тераріум. Заздалегідь прожарений пісок висипали на дно тераріуму гіркою та помірно зволожили його. 15 квітня самка зробила першу кладку. Окремо від самця її утримували на протязі тижня. Годували кожного дня цвіркунами з вітаміном „Кальфостонік” і овочевими сумішами, крім того, через день згодовували по одному голму крисеняті, а потім знову підсадили до самця. Другу кладку самка зробила 3 червня. Яйця майже всі одного розміру — приблизно 27×16 мм. Багато яєць першої кладки зіпсувались на різних стадіях розвитку. Декілька повністю розвинених особин розрізали оболонки яєць, але не змогли вийти і з 27 яєць вивелось всього 3 малюка. Друга кладка була більш продуктивною — з 25 яєць вивелось 19 особин. Смертність спостерігалась у перші два тижня і не була високою: з першої генерації загинула одна, а з другої — дві особини. Необхідно відзначити, що молодь першої генерації була значно слабкішою. Перші два тижні ювенілі харчувались дуже кволо, з’їдаючи по 6–10 цвіркунів на протязі дня. На відміну від них, молодь другої генерації почала активно харчуватись вже з другого дня від народження, з’їдаючи всього за одне годування по 10–15 цвіркунів кожний. Очевидно, життєздатність потомства залежить від фізичного стану матері перед паруванням. Можливо, до початку репродуктивного сезону агам варто деякий час утримувати окремо, підготувати їх, провести вітамінізацію, UV опромінення на протязі 1–2 тижнів.

При вирощуванні бородатих агам оптимальна температура у місці обігріву — 35–37°C, при зниженні її до 29–30°C активність молоді та інтенсивність харчування значно зменшується.

Новонародженим *Pogona vitticeps* згодовували 0,4–0,5 см цвіркунів та повільно збільшували розмір комах до 1,2–1,5 см (для 3–4-місячних тварин).

Ми спостерігали випадки, коли ювенільні агами стресували від надлишку здобичі. Вони збивались до кучі, закривали очі і навіть не намагались полювати. Всіх комах ми вимушені були вибирати і через деякий час (приблизно через годину) знов пропонували їх, але дрібнішими порціями.

Молодь годували 2–3 рази на день з розрахунку 10–15 цвіркунів на кожного за одне годування. Крім того, тваринам пропонувалась рослинна їжа кожного дня. Одне годування на день харчових комах запрошували „Кальфостоніком”. В перший місяць життя молодь експонували на сонячному світлі по 4–6 годин на день (безумовно, забезпечуючи їм місця для схованок, притінені ділянки). Після переведення тварин повністю на штучне освітлення, вони отримували вітамін Д3 (аквадет-

рім) у дозі 100–125 м.о. на місяць, поділені на три прийоми та один раз на місяць UV опромінення. Конкуренції за їжу та агресії особин у відношенні одна до одної ми не спостерігали, але проблема втрати кінчиків хвостів мала місце (через деякий час після переведення на штучне освітлення, декілька молодих агам мали проблеми з лінкою і втратили приблизно 1–1,5 см кінчиків хвостів). Вірогідніше за все, це пов'язано з нестачею віт. ДЗ, що може призвести до дефіциту Са в організмі, порушенню процесів лінки і, як наслідок, до травматичних ушкоджень кінчика хвоста і пальців. Можливо тварини, що намагаються звільнитись від залишків шкіри, самі травмують себе. Крім того, кровообіг на недолинялій ділянці порушується, біля цього місця утворюється ранева поверхня і кінчик хвоста починає всихати. В природних умовах цей вид агам мешкає у зонах з високою сонячною радіацією, тому і в штучних умовах вони потребують значних доз UV.

В перші чотири місяці життя спостерігались бурхливі темпи росту *P. vitticeps*: в 2,6–3,5 р. — у особин першої генерації та в 3,3–4,0 р. — у особин другої. Якщо новонароджені агами мали розмір 9,2–9,5 см, то у віці 4 місяці — 24–38 см.

Різниця в розмірах агам наявно почала проявлятися на другому місяці життя (близько 1 см), надалі вона збільшується і сягає у 4–5-місячному віці 6–10 см (у тварин однієї генерації). Для вирощування необхідно формувати групи за розмірами тварин, виключаючи фактор пригнічення менших особин більшими.

Підсумовуючи отримані нами результати, слід зазначити, що: 1) молодь другої генерації виявилась більш життєздатною, очевидно, завдяки кращому фізичному стану матері, ніж одразу після зимівлі; 2) при вирощуванні молоді *P. vitticeps* важливими є температурний фактор, розміри та кількість харчових об'єктів; 3) існує підвищена потреба агам в сонячному світлі, що обумовлює необхідність вдосконалення схем вітамінізації та UV опромінення при штучному освітленні; 4) з місячного віку необхідно формувати групи тварин згідно їх розмірам, щоб запобігти пригнічення менших особин більшими.

Література

1. Жизнь животных. — Т. 4. Земноводные, пресмыкающиеся. / Под ред. проф. А.Г. Банникова. — М.: Просвещение, 1969. — С. 137–140, 212–225.
2. Philippe de Vosjoli, Robert Mailloux. General care and maintenance of bearded dragons. Reptil care series#1. The Herpetocultural Libraru. Published by Advanced Vivarium Systems, Inc. Santee, California, USA, 1996.

ЕНТОМОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ІВАНА ФАБРІ НА ПОЛТАВЩИНІ

*Халимон О.
Полтавський краєзнавчий музей*

Ім'я ентомолога-аматора Івана Аполлоновича Фабрі мало відомо широкому загалу зоологів. А, між іншим, саме він ще на початку 20-х